

ІНТЕРПРЕТАЦІЙНА МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦЯ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

Сьогодні суспільні трансформації багато в чому змінюють соціальний запит на нову генерацію педагогічних кадрів, спроможних реалізувати концепцію гуманізації освіти. Йдеться про закладені в концепціях ідеї про виховання людини на основі вищих духовних цінностей як домінуючих у суспільному житті над матеріальними. Отже, динамізм соціального розвитку поставив перед освітою низку непростих, але принципово важливих завдань, від вирішення яких залежить осмислення реальності й перспектив українського суспільства, де саме вчителю належить провідна роль.

Враховуючи те, що вчитель є носієм суспільних духовних цінностей, які він транслює в процесі педагогічної діяльності, особлива роль у цьому процесі відводиться учителям музики, їхнім особистісним та професійним якостям у забезпеченні підготовки на кращих зразках музичного мистецтва - духовно розвинутої і естетично вихованої молоді, тому проблема виховання молоді засобами музики набуває характеру актуальної соціально-педагогічної проблеми. Ідеї, що покладені в основу сучасних розробок концепцій музичного виховання (В.Дряпіка, О.Демянчук, Л. Коваль, А.Линенко, Л.Масол, О.Олексюк, Г.Падалка, О.Ростовський, О. Рудницька), спрямовані на пошук нових форм музично-виховної діяльності, яка б максимально враховувала специфічні інтереси сучасної людини, особливо молоді.

Зауважимо, до проблематики ефективності виховної ролі музичного мистецтва зверталися багато філософів, художників, музикантів, педагогів (Б.Асаф'єв, Л. Виготський, Н.Добровольська В.Попов, Н. Потапенко, О. Ростовський, В.Сухомлинський, Б.Теплов, П. Халабузарь, А. Шопенгауер та ін.). Про роль музики як одного із наймогутніших засобів виховання, що надає естетичного забарвлення усьому духовному життю людини, фундаментально показано О. Ростовським у книзі "Педагогіка музичного сприймання". Автор виділяє, що музика стає незамінним засобом творчого забезпечення естетичного досвіду людства та підкреслює його актуалізацію й вплив на підрастаюче покоління [7].

В. Медушевський зазначає, що одним із завдань шкільної музичної освіти є надання дітям можливості відчутти істотний зміст серйозної музики на відміну від деяких бездуховних зразків естради, сформувати їх музичний слух як орган пошуку небувалої краси, повернути їх серця до національних культурних традицій [4: 33].

Л. Гінзбург висловлювала цікаву думку про те, що одним з педагогічних завдань педагога-музикантабачила виховувати слухача як частину публіки, яка б прикрашала суспільство та свідчила про його високий культурний рівень. А відомий педагог-піаніст Г. Нейгауз, вказував, що вчитель гри на будь-якому музичному інструменті повинен перш за все бути вчителем, тобто роз'яснювачем і тлумачем музики [3: 56].

Цілком логічно впливає те, що вчитель, який пояснює зміст музичних творів, та розкриває відображений в них духовно-естетичний ідеал, допоможе учню краще сформувати вибірковість споживання музичних вражень відповідно до рівня вихованого естетичного смаку. Тому важливим для забезпечення ефективної соціально-педагогічної діяльності (музичного виховання) майбутнього вчителя музики та активізації соціокультурної та навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі стає професійне становлення студента, розширення й поглиблення його компетентності саме в інтерпретаційній діяльності. Так, як зазначають науковці (Л. Арчажникова, Г. Падалка, О. Щолокова), здійснення ефективної педагогічної діяльності неможливе без культуротворчого розвитку особистості, розширення кругозору, ерудиції, розвитку креативних та інтелектуальних здібностей, здатності до інтерпретаційної діяльності. А тому, необхідно умовою сучасної освіти стає формування високопрофесійного фахівця, який здатен професійно, творчо, компетентно мислити.

У зв'язку з вищезазначеним, привертає увагу погляд А.Флієра, який зазначає, що "визначаючи завдання освіти у напрямку трансляції знань, відтворення культури, її цінностей і традицій, нам неминуче доведеться визнати, що освіта передусім відтворює наявний суспільний порядок, готуючи соціалізованих, компетентних і по змозі лояльних учасників колективного життя..." [8: 151].

Зауважимо, що проблема формування компетентного педагога фундаментально досліджується в сучасній психолого-педагогічній науці (І.Бех, С. Гончаренко, І.Зязюн, В.Кричевський, Н.Кічук, О.Шиян та ін.), особливо системно вона осмислюється в контексті становлення майбутніх учителів (А. Богущ, І. Богданова, Е.Карпова, З. Курлянд, А.Линенко, В. Моляко, В.Сластьонін, Р.Хмельюк, О.Цокур, та ін.) Проведений нами аналіз наукового доробку, що складається у зазначеному плані, дозволив схарактеризувати поняття "компетентність" як загальну здібність студента до рішень професійних задач, як якість володіння, здібність особистості до активних, відповідальних дій, здійснення яких є у ціннісному самовизначенні. Це усвідомленість, наявність у людини необхідних знань та здібностей, які дозволяють аналізувати, доходити висновків та приймати рішення, раціонально та ефективно їх реалізовувати на практиці.

Відзначимо, що диверсифікація понять "компетенція" та "компетентність", розроблена Е.Зеером та А.Хуторським, які доходять висновку, що компетенція - це набір можливостей, здібностей, знань, умінь і навичок у певній галузі, а компетентність - рівень володіння цим потенціалом, є характеристика самого суб'єкта, що показує рівень володіння компетенціями. Щодо поняття "компетенції", то науковці тлумачать його як загальну здатність людини, засновану на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах, набутих завдяки навчанню. Таким чином, компетенція не зводиться ані до знань, ані до умінь. Мати компетенцію - не означає бути вченим або освіченим. Мати компетенцію щонайменше означає опанувати вміння, бути здатним виявити в певній ситуації набуті знання й досвід. Володіння компетенціями дає змогу людині виявити себе суб'єктом діяльності, цілісно вибудувати свою діяльність.

Тому набутий на практиці власний досвід відіграє важливу роль у розвитку професійних компетенцій, а відтак, є всі підстави вважати, що важливим у підвищенні якості фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів стають питання, пов'язані з набуттям компетентностей у інтерпретаційній діяльності. Саме остання об'єднує всі види діяльності, є синтезом психолого-педагогічних та мистецтвознавчих знань, умінь та навичок фахівця, творчого використання досвіду, устремління до постійного самовдосконалення, самореалізації, а також здатність до творчого вирішення педагогічних завдань.

Відзначимо неоднозначне трактування сучасними науковцями компетентнісної парадигми. Компетентнісний підхід, за В.Болотовим та В.Серіковим, висуває на перше місце не поінформованість студента, а вміння розв'язувати проблеми, що виникають у пізнавальній, технологічній і технічній діяльності, у сферах етичних, соціальних, правових, професійних, особистих взаємовідносин. Запропонований підхід передбачає такий вид змісту освіти, який не зводиться до знаннєво-орієнтованого компонента, а передбачає цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових (тобто тих, що належать до багатьох соціальних сфер) функцій, соціальних ролей, компетенцій [2].

Компетентнісний підхід в освіті пов'язаний з особистісно-орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання, оскільки стосується особистості людини і може бути реалізований і перевірений тільки в процесі виконання конкретним студентом певного комплексу дій. Водночас сучасні науковці здебільшого згодні, що окреслені нюанси нині особливо актуалізуються у зв'язку із входженням вітчизняної освіти в Болонський процес, з необхідністю узгодження критеріїв

фахової підготовки кадрів в Україні і в Європі. Як зауважує в цьому зв'язку І.Чемерис, "Освіта в Україні - відкритий соціальний інститут, суб'єкти якого співпрацюють і один з одним, і з різними міжнародними освітніми організаціями, метою яких є плекання творчої, толерантної, соціально пристосованої людини, яка володіє необхідними знаннями, уміннями, моральними якостями й може адекватно реагувати на професійні та життєві ситуації." [10].

Виходячи з аналізу наукового фонду з проблематики компетентнісного підходу саме до підготовки майбутніх учителів, ми вважаємо правомірним визначити його сутність через спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей особистості, які пов'язані з особистісно-орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання, оскільки стосується особистості людини і може бути реалізований і перевірений тільки в процесі виконання конкретним студентом певного комплексу дій. Результат розглядається з позицій затребуваності в суспільстві, забезпечення спроможності особистості самостійно діяти, вирішувати життєві та професійні ситуації.

Зауважимо, що з поняттям компетентності пов'язана проблема формування особистості в процесі навчання у ВНЗ (Г.Балл, В.Моляко, К.Платонов та ін.). Компетентність розглядається насамперед як якості особистості в розвитку самостійності, здатність приймати відповідальні рішення, творчий підхід до будь-якої справи, уміння доводити її до кінця та постійно навчатися. Саме завдяки розвитку особистості проявляється, вирощується здатність творчо та гнучко мислити, уміння вести діалог (комунікативні здібності) комунікабельність, усвідомлювати свої дії (рефлексивні здібності) здібність до співпраці тощо. Розвиток у педагогічному процесі здійснюється через методи навчання, які дозволяють не тільки впроваджувати новітні технології навчання, а й здійснювати взаємозв'язок єдності й цілісності цих технологій у взаємодії виховання, навчання та розвитку.

Відомо, що цілісна концепція розвивального музичного навчання була запропонована Г.Ципінім. У ній, зокрема, закладено ідею про те, що педагогу-музиканту необхідно розвивати свої здібності у виконавстві, а саме: музичний слух, рухово-моторні здібності, пам'ять та ін.; володіння музично-інтелектуальними операціями, які розвивають музичне мислення; накопиченню музичного репертуару та ін. У діяльності використовувати універсальні прийоми та засоби навчання, які б за "максимумом сприяли загальному музичному вихованню учнів"[9].

О.Рудницька вважає, що інтенсивність різноманітного впливу музики, яке має культуротворче значення в підготовці майбутнього педагога-музиканта, залежить від закономірностей, які ґрунтуються на таких особистісних якостях, як комунікативність, емпатія, креативність, рефлексія. Ці зазначені закономірності структуруються у загальній культурі та мають професійну спрямованість, що підвищують компетентність, посилюють дієвість педагогічної культури. Науковець небезпідставно визначила й змістове наповнення життєдіяльності вчителя як суб'єкта, що дає можливість піднятися від повсякденності до широких творчих узагальнень. Нею виявлені ціннісні орієнтири, котрі реалізуються у професійній діяльності [6].

Одним з основних показників компетентності є вміння вирішувати педагогічні завдання, сприяючи особистісному розвитку школярів. У цьому ракурсі цікавою є позиція Л.Арчажникової, яка зазначає, що вчитель повинен захоплено та образно розповідати дітям про музичні явища, жанри та форми "на високому професійному рівні проводити заняття з розучуваних пісень, кваліфіковано вміти виконати на музичному інструменті акомпанемент пісень, а також твори, рекомендовані програмою для слухання. Дослідниця небезпідставно підкреслює, що діяльність учителя музики полягає у поєднанні педагогічної, хормейстерської, музикознавчої, музично-виконавської та дослідницької роботи [1: 15]. Специфічні якості вчителя музики вона розглядає у тісному взаємозв'язку із загальнопедагогічними. При цьому додає, що "артистичні, художні, музичні здібності допомагають більш оригінальному та творчому втіленню педагогічної діяльності лише за умови достатнього рівня розвитку загальнопедагогічних здібностей", акцентує увагу на загальних дидактичних якостях у структурі професійної підготовки студентів до практичної діяльності в умовах загальноосвітньої школи. Л.Арчажникова наголошує ще й на тому, що вчителю музики необхідні психологічні знання та вміння адекватного оперування такими категоріями, як: аналіз, синтез, моделювання, прогноз, воля, пам'ять тощо [1: 35].

У зв'язку із вищезазначеним, привертає увагу дослідниця позиція О.Щолокової, в якій стверджується, що підготовка компетентних педагогів-музикантів залежить від ступеня використання комплексу мистецтв в інтегративному поєднанні навчальних дисциплін, який об'єднує різні художні явища і формує цілісне уявлення про художню культуру людства. Особливо ціннісним для нашого дослідження є визначені дослідницею напрями активізації цілеспрямованої підготовки студента до художньо-просвітницької діяльності. Йдеться, зокрема, про такі як єдність особистісного, діяльнісного і діалогічного підходів, опора на творчий метод митців, поглиблений контекстно-диференційований аналіз текстів культур на основі інтерпретацій та аналогій [11].

Виключний теоретичний і практичний інтерес складає доробок Г.Падалки, яка зауважує на тому, що педагогізація навчання з предметів музично-педагогічного циклу дозволяє наблизити фахову підготовку вчителя музики до практичної діяльності за умов інтеграції музичних і педагогічних знань, тому компетентність в інтерпретаційній діяльності можна визначити як набуту системну якість особистості педагога [5].

Отже, теоретичний огляд наукових праць, присвячених професійно важливим особистісним якостям педагога-музиканта, визначають потенційну продуктивність в інтерпретаційній діяльності. Є всі підстави вважати, що розглядаючи інтерпретаторську діяльність як феномен якості професійної компетентності, можна визначити її як: систему цінностей та інтегрованих знань; оволодіння професійними вміннями та навичками, які дозволяють формувати виконавську та педагогічну майстерність; синтез професійно значущих властивостей усієї психологічної структури особистості вчителя; знання і вміння використовувати інтерактивні методи спілкування, скерованих на творчу взаємодію, що виявляються в результатах його педагогічної діяльності; спроможність взяти на себе відповідальність у скерованих виховних процесах, творчий характер якої визначається високою соціальною значимістю та неповторністю її продукту – сформованої особистості учня в індивідуальній своєрідності. Таким чином, можна вважати однією з важливих компетенцій педагога-музиканта компетенцію інтерпретаційної діяльності. З поглибленням вивчення цього аспекту ми й пов'яжемо перспективи своїх подальших наукових розробок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арчажникова Л.Г. Профессия - учитель музыки: кн. для учителя. Л.Г. Арчажникова. – М.: Просвещение, 1984. – 111 с. – С. 15-35.
2. Болотов В.А. Компетентностная модель от идеи к образовательной программе / В.А. Болотов, В.В. Се-риков // Педагогика. – 2003. – № 10.
3. Ломоносова Н. Людмила Гинзбург / Н. Ломоносова. – Одесса: Астроспринт, 2006. – С.56-88.
4. Медушевский В.В. Музыкальное мышление и логос жизни / В.В. Медушевский // Музыкальное мышление: сущность, категории, аспекты исследования. – К., 1989. – С. 18-34.
5. Падалка Г.М. Музыка педагогика: курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі

педагогічної освіти / Г.М. Падалка [за ред. В.Г. Бутенкою]. – Херсон: ХДГП, 1995. – 104 с.

6. Рудницька О. Сприйняття музики і педагогічна культура вчителя: навч. посібник / О. Рудницька. – К.: Вид-во КДПІ, 1992. – 96 с.

7. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: навч. метод, посібник / О.Я Ростовський. – К.: ІЗМН, 1997. – 248 с.

8. Флиер А.Я. Культурная компетентность личности: между проблемами образования и национальной политики / А.Я. Флиер // Общественные науки и современность. – М., 2000. – №2. – С. 151-165.

9. Цыпин Г.М. Обучение игре на фортепиано: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. №2119 "Музыка и пение" / Г.М. Цыпин. – М. : Просвещение, 1984. – 176 с.

10. Чемерис І. Нові вимоги до спеціаліста: поняття компетентності й компетенції / І. Чемерис // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 85.

11. Щолокова О.П. Система професійної підготовки студентів педагогічних вузів до художньо-естетичної освіти: автореф. ... дис. д-ра пед. наук / О.П. Щолокова. — К., 1996.

Подано до редакції 23.09.09

РЕЗЮМЕ

У статі висвітлено переваги компетентнісного підходу щодо поглиблення наукових уявлень про інтерпретаційну діяльність педагога-музиканта. Обґрунтовано поняття "інтерпретаційна компетенція".

Ключові слова: компетенція, компетентнісний підхід, інтерпретація.

Н.М. Юдзионок

ИНТЕРПРЕТАЦИОННАЯ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СПЕЦИАЛИСТА: КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД

РЕЗЮМЕ

В статье освещены преимущества компетентного подхода для углубления научного представления о интерпретационной деятельности педагога-музиканта. Обосновано понятие "интерпретационная компетенция".

Ключевые слова: интерпретационная музыкально-педагогическая деятельность, компетенция, компетентностный подход, интерпретация.

N.M. Yudzionok

INTERPRETATIONAL MUSIC AND PEDAGOGIC ACTIVITY OF A SPECIALIST: THE COMPETENCE APPROACH

SUMMARY

The article demonstrates advantages of the competence approach to extending scientific ideas of interpretational activity of a pedagogue-musician. The author substantiates the notion "interpretational competence".

Keywords: interpretational music and pedagogic activity, competence, the competence approach, interpretation.
